דומה. כלומר כמדומה הייתי שיש לי בן. עכשיו שנודע לי שאין לי בן: **אין מפנינו מפנה.** דאילו היה יודע שיש לו בן או שאשתו מעוברת לא היה נותן: **דלמא לעריה קמדכר.** ולא תלה טעם מתנתו במיתת בנו אלא כמתאונן על בנו שמת ולפי שבן ראוי לירש נכסי אביו וזה אין לו בן לירש ומתוך כך נזכר לער מיתת בנו בשעת חילוק נכסיו וליכא אומדן דעתיה כל כך דליכא למימר רבי שמעון בן מנסיא היא ולא רבנן דליכא הכא אומדן דמוכח כל כך קמ"ל דדוקא קאמר וכדמפרש ותולה מתנתו במיתת בנו דמי ודברי הכל היא: **מנין למפנה שכיב מרע.** שקונה בדבור בלא קנין סודר כגון מלוה מחמת מיתה דפסקינן לקמן (דף קנא:) דלא בעי קנין אפילו במקלת והוא דמיית אי נמי שכיב מרע שחלק כל נכסיו בלא שיור ומית: **שנאמר והעברתם את נחלתו.** דהוה מלי למכתב איש כי ימות ובן אין לו נחלתו לבתו וכו' והעברתם יתירא הוא. ורבינו חננאל פי' מדכתיב את נחלתו את רבויא הוא ולא נהירא דהא אמרינן לקמן ההיא מיבעי ליה לכדתניא ר' אומר כו' (א) והעברתם דריש ולא דריש את אלמא לעיל נמי דריש אידך מלשון העברה. ואית דמפרשי מדשני קרא בדבוריה דמלי למכתב ונתתם כדכתיב באיכך ולא נהירא נמי האי לישנא דהא ונתתם נמי משכינן מיותר באותה סוגיא דהכי הוה ליה למכתב איש כי ימות ובן אין לו נחלתו לבתו ואם אין לו בת נחלתו לאחיו וכן כולם הלכך כל והעברתם ונתתם מיותרים הם. כן נראה בעיני: **שהיא כזו.** (ב) ברשות הבת שהיא בלא קנין: **ונתפס את נחלתו כו'.** קרא יתירא הוא דמלי למכתב ואם אין לו בת (ונתתם) נחלתו לאחיו וכן כולן: **הואיל וכנה או בעלה.** שהן משבט אחר יורשין אותה והכי אתא קרא לאשמועינן והעברתם את נחלתו משבט על ידי בתו שתירשנו ושמא תינשא אחרי כן לאיש משבט אחר ותמות ויירשנה: **לו לביתך.** אלמא לואת שכיב מרע בעלמא קונה: **שנשא דבריס לוה אחיתופל.** הכי הוה קיים להו: **ואל תמרדו במלכות בית דוד.** שלא תירע לו יפה: **ויום טוב של עצרת.** דהיינו שבועות אם תראהו ברור לא ולא יום המעונן זרעו חטים שמליחין באותה שנה. כעלם השמים לעוהל (שמות כד) מתרגמי' לבריו: **בנו.** מעורב. יוסי המעונן: **ורוח צפונית מנשבת בו.** שמפזרת את העבים כדכתיב (שיר ג) מלפון זהב יאתה רוח צפונית מאיר את היום כזהב: **אגן אדרב יצחק בר אבדימי מתנינן לה.** סימני תבואות אם יגליחו אם לאו אדרב יצחק סמכינן ולא אסימני עצרת בשביל שבאג נידונין על המים: **כלפי צפון.** רוח דרומית מנשבת בו ומטהו כלפי צפון: **ופירותיהן מרקיבין.** ומתוך שאין יכולין להשמר נמכרין בזול: **כלפי דרום.** רוח צפון מנשבת בו: **מפני שגשמי שנה מועטין.** ובאותם הגשמים מתברכין הפירות המזרעין ושבאותו שמתמרין ונמכרין ביוקר הרי ריוח לעשירים ועצב לעניים: **למזרח כולן שמחים.** שמערבית ממטרת במדה ופירות אינן ביוקר: **כולן עצבין.** שמזרחית מונעת מטר ומביאה בצורת ויוקר גדול ופירות קרקע אינן נומחים. אלמא מזרחית קשה ומערבית יפה: **ורמינהי.** מהך ברייתא דקתני איפכא: **בשעה שהביאו שליש.** דאין נריכין למטר: **שולחן בצפון.** דכתיב (שמות כו) והשלחן תתן על צלע צפון. והמנורה בדרום כדכתיב (שם) ואת המנורה נכח השלחן: **הא' מרבי דידיה כו'.** כל אחד מגדל את שלו לחם חטין על השלחן בצפון וצפונית יפה לחטים שמן זית מדליקין במנורה שבדרום ודרומית יפה לזיתים: **הא' נן.** לבני בבל השוכנים במצולה ואדרגנו מלוחלחת ואינה נריכה למטר כל כך לדידן מתנייא ברייתא בברייתא שמערבית קשה לפי שממטרת יותר מדאי לבני בבל ומזרחית יפה. **ובריתא קמייתא דמתניא איפכא להו לבני א"י שאדרגס גבוהה ונריכין למטר הרבה: כולה שפא חמימא.** כלומר רוב השנה: לתפלתו

מנין למתנת שכיב מרע שהיא מן התורה כו'. לאו מן התורה דוקא קאמר דהא רב נחמן גופיה אית ליה לקמן דאינה כשל תורה ועשאוה כשל תורה אלא אסמכתא בעלמא הוא דקאמר והא דקאמר מאי טעמא לא אמר מוהעברתם הכי פי' מאי טעמא לא מפיק אסמכתא דידיה מן והעברתם וכי האי גוונא איכא בפרק קמא דמועד קטן (דף ה.) גבי ליון שהוא מדרבנן ופריך התם והא (מהכא נפקא) והא מיבעי ליה לכדתניא כו' ועל כרחך ליון מדרבנן היא כדאמר בפ' דם הנדה (נדה מז.) **הכל צופין לעשן המערבה כו'.** בפרק קמא דיומא (דף כא:) פריך לה מדתנן לא נצאה הרוח עשן המערבה ומשני לה שפיר (א): **לא קשיא הא לן והא להו.** פי' רבינו שמואל דרוח מזרחית מונעת את המטר וקשה דאמר לעיל בפרק לא יחפור (דף כה:) ורחב מיס במולק זו רוח מזרחית משמע שמביאה מיס על כן נראה לפרש דמביאה מיס אלא שבא"י יפה ובבבל קשה שהארץ מלוחלחת מביאה מיס ומה שפי' כלפי מערב הכל עלבין לפי שמזרחית מונעת מטר לא היה לו לפרש כן אלא לפי שמביא מיס יותר מדאי: לתפלתו

דומה שיש לי בן עכשיו שאין לי בן נכסי לפלוני היה חולה ומוטל במטה ואמרו לו נכסיו למי אמר להן דומה שאשתי מעוברת עכשיו שאין אשתי מעוברת נכסי לפלוני ונודע שיש לו בן או שהיתה אשתו מעוברת [א]אין מתנתו מתנה לימא ר' שמעון בן מנסיא היא ולא רבנן אפי' תימא רבנן דומה שאני ודקארי לה מאי קארי לה מהו דתימא צעריה הוא דקא מדכר קא משמע לן א"ר זירא אמר רב מנין למתנת שכיב מרע שהיא מן התורה שנאמר [1]והעברתם את נחלתו לבתו יש לך העברה אחרת שהיא כזו ואי זו זו מתנת שכיב מרע רב נחמן אמר רבה בר אבוה מהכא [2]ונתתם את נחלתו לאחיו יש לך נתינה אחרת שהיא כזו ואי זו זו מתנת שכיב מרע ורב נחמן מאי טעמא לא אמר מוהעברתם ההוא מיבעי ליה לכדרבי דתניא [ב]רבי אומר בכולן נאמרה בהן נתינה וכאן נאמרה העברה אין לך שמעביר נחלה משבט לשבט אלא בת הואיל ובנה ובעלה יורשין אותה ור' זירא מאי טעמא לא אמר מונתתם אורחיה דקרא הוא רב מנשיא בר ירמיה אמר מהכא [3]בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה בצואה בעלמא רמי בר יחזקאל אמר מהכא [4]ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבש את החמור וילך אל ביתו אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק בצואה בעלמא ת"ר שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו אל תהיו במחלוקת ואל תמרדו במלכות בית דוד ויום טוב של עצרת ברור זרעו חטים מר זוטרא אמר בלול איתמר אמרי נהרדעי משמיה דר' יעקב לא ברור ברור ממש ולא בלול בלול ממש אלא אפילו בלול ורוח צפונית מנשבתו זה הוא ברור אמר ליה רבי אבא לרב אשי אגן אדרב יצחק בר אבדימי מתנינן לה [ג]דאמר רב יצחק בר אבדימי מוצאי יום טוב האחרון של חג הכל צופין לעשן המערכה נטה כלפי צפון עניים שמחים ובעלי בתים עצבין מפני שגשמי שנה מרובין ופירות מרקיבין נטה כלפי דרום עניים עצבים ובעלי בתים שמחין מפני שגשמי שנה מועטין ופירות משתמרין נטה כלפי מזרח הכל שמחין כלפי מערב הכל עצבין ורמינהי מזרחית לעולם יפה מערבית לעולם קשה רוח צפונית יפה לחטים בשעה שהביאו שליש וקשה לזיתים בשעה שיניצו ורוח דרומית קשה לחטין בשעה שהביאו שליש ויפה לזיתים בשעה שיניצו ואמר רב יוסף ואיתימא מר זוטרא ואיתימא רב נחמן בר יצחק [ג]וסימנך שלחן בצפון ומנורה בדרום האי מרבי דידיה והאי מרבי דידיה לא קשיא [ד]הא לן והא להו תניא אבא שאול אומר יום טוב של עצרת ברור סימן יפה לכל השנה כולה אמר רב זביד האי יומא קמא דריש שתא אי חמים כולה שתא חמימא אי קריר כולה שתא קרירא למאי נפקא מינה לתפלתו

דהתבואה מועטת ומשתמרת: רוח דרומית קשה לחטים. וקשיא לעיל דאמר נוטה כלפי צפון עניים שמחים דהתבואה מרובה ומרקיבין: שולחן בצפון. דרוח צפונית יפה לחטין שעושין מהן לחם הפנים שמניחים על השולחן: ומנורה בדרום. דרוח דרומית יפה לזיתים שמשמן זית עושים נרות: רוח צפון שהשולחן שם מרבה חטים. רוח דרומית שהמנורה שם מרבה זיתים: לא קשיא הא לן. לבני בבל דיתבי במצולה דלא צריכי מים הוי כדקתני בברייתא שניה ורוח מזרחית שאינה (מנשבת) [מגשמת] כל כך יפה להם ורוח מערבית שהגשמים מרובין קשה להן: והא להו. סימן דברייתא ראשונה יפה להן שא"י גבוהה מכל הארצות ויבישה היא להכי נוטה למזרח כולן שמחין שרוח מערבית שולטת שגשמין מרובין. נוטה למערב כולן עצבין לפי שרוח מזרחית שולטת שגשמים מועטין

מסורת הש"ס

א) לעיל קט:, ב) יומא כא, ג) [נעיל כה: מגמות פו:], ד) [ברכות ה: וש"נ], ה) נ"מ כיומא], ו) [נ"ל נהכי הוא דאמרן], ז) [ועי' תוס' סוטה לב: סד"ה וריבין],

תורה אור השלם

1 וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ וְהֶעֱבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ: במדבר כז ח

2 וְאִם אֵין לוֹ בַּת וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְאֶחָיו: במדבר כז ט

3 בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה חִזְקִיָּהוּ לָמוּת וַיָּבֹא אֵלָיו יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְיָ צַו לְבֵיתֶךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה: מלכים ב כ א

4 וַאֲחִיתֹפֶל רָאָה כִּי לֹא נַעֲשְׂתָה עֲצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַחֲמוֹר וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ אֶל עִירוֹ וַיְצַו אֶל בֵּיתוֹ וַיִּתְחַנָּק וַיָּמֹת וַיִּקָּבֵר בְּקֶבֶר אָבִיו: שמואל ב יז כג

הגהות הב"ח

(א) רש"ם ד"ה שנאמר והעברתם וכו' ר' אומר כו' והתם והעברתם דריש:

מוסף רש"י

הואיל ובנה ובעלה יורשין אותה. כגון סרס את אשר שנשואה לאחיו בן לאחיו ומת אשר בלא בנים וזכיים ויבאמו סרס בתו ומתה סרס ויבאה בנה או בעלה סרס משבט לאחיו, נמצא שהסבה נחלת שבט אשר לשבט לאחיו ואשמעינן קרא שהבעל או הבן יורש את אשתו ואת אמו, ואיכא דדרש ירושת הבן את אמו מקרא אחרינא וכבי דרש לה מהכא (לעיל קט:).

מוסף תוספות

א. דמ"מ מטה היה אותו כמקל. ריטב"א.

רבינו גרשום

בתר אומדנא והאי דקאמר כתבו דלכתבו ויתנו לה ולאו משום מוכחא מלתא כי התם: אמר להם דומה שיש לי בן. במדינת הים שיירשני ועכשיו שאין לי שמת נכסי לפלוני: לימא ר' שמעון בן מנסיא היא. דאזיל בתר אומדנא משום הכי אין מתנתו מתנה הכי נמי אומדן דעתו הוא (שאילו היה יודע) שאילו היה לו בן לא היה נותנו לו ולהכי אין מתנתו מתנה: ולא רבנן. דפליגי עליה דר' שמעון בן מנסיא: אפי' תימא רבנן. אע"ג דאמרו לעיל מתנתו מתנה הכא מודו דאין מתנתו מתנה דשאני התם דקאמר דומה. כלומר דומה לי עד עכשיו שיש לי בן ועכשיו שאתם שואלין נכסי למי לדבריכם כמדומה שאין בן ועכשיו אם כן הוא נכסי לפלוני. והואיל דלא שמע בפירוש שמת [אלא] לפי דבריהן אמר נכסי לפלוני. לא עקר נכסיו מבנו דלא הקנה לפלוני אלא לפי דבריהם להכי אין מתנתו מתנה. אבל הכא דשמע בפירוש שמת ומעצמו כתבן לו יש לומר ודאי מתנתו מתנה דיש לומר קודם לכן גמר בדעתו ליתנם לזה. אבל הכא דקאמר דומה לא נראה שבדעתו היה ליתנם לו קודם לכן ולא מסיק ה) ולא גמר: ודקארי לה. דקאמר ולא רבנן: מאי קארי לה. וכי לא היה יודע להיכא דקאמר דומה שאני דאפי' רבנן מודו דלא הויא מתנה. לעולם אימא לך כדמעיקרא דרבי שמעון ולא רבנן דלא שאני הכא דקאמר דומה דהא דקאמר דומה לאו משום דלא מקני ליה דודאי היה יודע דלית ליה בן וגמר ומקני ליה והאי דקאמר הכי דומה צעריה הוא דקא מדכר. כלומר כמדומה הייתי שכשאצא מן העולם שהייתי מניח בן שיירשני ועכשיו שגרם עון שהוא יודע שאין לו בן נכסי לפלוני ולא לפי דבריהן קאמר ולהכי אין מתנתו מתנה דאזלינן בתר אומדנא

ה) נראה דל"ל ולא מסיק אדעתיה ולא גמר בלבו להקנות. ב) נראה דל"ל אלא אין סימן של גשמי שנה בדרב יצחק וכו'. ג) נשון זה ל"ע ואולי דל"ל מפני שגשמי שנה מרובין יותר מדאי ופירותיה מרקיבים כל"ל ועי' בתוס' ד"ה לא.

עין משפט נר מצוה

סט א מיי' פ"ח מהלכות זכייה ומתנה הלכה ז סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רנג סעיף ס:

רבינו גרשום (המשך)

שאילו היה יודע שהיה לו בן לא היה נותן ור' שמעון היא ולא רבנן כדאמרי' מעיקרא ולהכי קארי לה. ולא היא לא אמרינן צעריה מדכר אלא שאני היכא דקאמר דומה ואפי' רבנן היא: מנין למתנת שכיב מרע שהיא מן התורה. דבלא קנין וכתיבה ומשיכה קנה בדבור בעלמא: שנאמר והעברתם את נחלתו לבתו. דאיבעי ליה למימר ונתתם את נחלתו כדכתב באידך אלא מאי קמ"ל הא קמ"ל דיש לך העברה אחרת לאינש דעלמא שהיא כזו כלומר והעבתם יורשת באמירה בעלמא ומעברת לנחלה משאר קרובים בלא קנין וכתיבה ולא משיכה ה"נ מתנת שכיב מרע דאפי' במקום בת ובן רשאי ליתן מתנה לאחר באמירה בעלמא: ונתתם את נחלתו לאחיו. דמצי למימר ותהיה נחלתו: שהיא כזאת. כי היכי דהא סגי באמירה לזה כך ולזה כך ה"נ שכיב מרע באמירה סגיא אפי' במקום אחים: אורחיה דקרא הוא. דקאמר ונתתם דבלאו הכי אי אפשר ולא אתי לדרשא: צו לביתך. בצואה בדבור בעלמא: אל תמרדו במלכות בית דוד. שלא אירע לו יפה: של עצרת. של שבועות: ברור. שאינו יום מעונן: זרעו חטין. אותה שנה שמצליחין: בלול אתמר. כלומר יום מעונן: ורוח צפונית מנשבת בו. שמפזרת את העבים ושותה המטר הרי זה ברור ואותה שנה מצליחין החטין: אמר ליה ר' אבא לרב אשי. אותו סימן של שנה שאתם שונין בעצרת של שבועות אינו סימן. ב) של גשמי שנה בדר' יצחק מתנינן לה דאמר מוצאי יו"ט האחרון צופין לעשן המערכה. נטה תמרתו כלפי צפון דרוח דרומית מדחה אותו כלפי צפון קשה לחטים: עניים שמחים. כלומר משום שלא יכולין העשירים לאצר פירותיהן מפני שמרקיבין ונותנין אותו בזול לעניים: נטה כלפי דרום. שרוח צפונית שכנגדו מדחה אותו שהוא יפה לחטים כדאמר באידך ברייתא דלקמן: פירותיהן משתמרין. שלא ירקבו: נטה למזרח. שרוח מערבית יפה לחטין מדחה אותו כולם שמחין. מפני שגשמי שנה מרובין ויהיה שובע גדול ופירותיהן משתמרין שלא ירקבו: למערב כולן עצבין. מפני שרוח מזרחית שקשה לחטים מנשבת בו יהי' גשמי שנה ג) מועטים ופירותיהן מרקיבים: מדקתני למזרח כולן שמחים אלמא דרוח מערבית מנשבת בו ויפה להן ומדקתני נמי למערב כולן עצבי' אלמא דרוח מזרחית מנשבת בו דקשה היא. ורמינהי רוח מזרחית לעולם יפה מערבית לעולם קשה. אלמא דאיפכא מסתברא וקשיין אהדדי: רוח צפונית יפה לחטין. וקשיא לעיל דאמר נוטה כלפי דרום עניים עצבין

לתפלתו של כהן גדול. שיתפלל שאם חמה לא תהיה חמה יותר מדאי ואם קרירא לא תהיה קרירא יותר מדאי: **המוכר** שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול כו'. פי' רבינו שמואל דלמאן דאמר דינא דגרמי הוה מוחל צריך להחזיר לגוקא מה שנתן לו ואור"י א"ל להחזיר אלא מעות שנתנו בו הלקוחות ולא כל השטר ורמיה לדבר מדאמר בפרק החובל (ב"ק פט: ושם) אלא הא דתניא וכן היא שחבלה בבעלה לא הפסידה כתובתה ואמאי לא הפסידה תזכין לה לכתובתה לבעלה בטובת הנאה דהאי חבלה דאי מחלה לה (ז) גבי בעל ליכא קפידא ומוקי לה כרבי מאיר ומשמע דוקא גבי בעל יכולה למכור אבל לגבי אחריני לא תוכל למכור כי האי גוונא פן תמחלנה לבעלה והיאך תמחלנה לרבי מאיר דאית ליה בהגזל קמא (שם ק.) דינא דגרמי ע"כ נראה אפי' למאן דאית ליה דינא דגרמי היינו דוקא לענין שיש לה לשלם מה שנתנו בה הלקוחות ולא כל דמי הכתובה שהפסידתם[א] והא דאמר בהגזל קמא (שם דף לח:) מאן דאית ליה דינא דגרמי מגבי שטרא מעליא גבי שוף שטרותיו של חבירו וכן בפ' הכותב (כתובות דף פו.) על הך מלתא דשמואל[ב] לאו דוקא נקט שטרא מעליא שהרי לא תחזיר אלא מה שנתנו בה הלוקחין אלא משום דנקט לעיל התם ניירא בעלמא קלאי מינך נקט בתר הכי שטרא מעליא ועוד ראיה מרב נחמן דאית ליה בהגזל בתרא (ב"ק קטז:) דינא דגרמי גבי הוה גברא דאחווי אכריא דחבריה אתא לקמיה דרב נחמן חייביה כו' ואילו בפרק הכותב (כתובות פה: ושם פו. ד"ה חיזל) אמר קרייתיה לרב נחמן זביתה לכתובתה בטובת הנאה ואיגרשה ושכיבה אתו לקוחות וקתבעי לה לברתה כו' אמר רב נחמן מאן לימא לה דתיזל ולימחלה לכתובתה לגבי אבוה והדר תירתה מייה ומה תרויה לרב נחמן והא איהו גופיה אית ליה בהגזל בתרא דינא דגרמי ואם כן לריכה להחזיר לו כל הדמים ומה תרויה זה אלא שמע מינה שתרויה זה שלא היתה לריכה להחזיר להם אלא מה שנתנו בה [ג] ואם תאמר מכל מקום הפסידתם הרבה שהרי גרושה היתה והיה להם ללקוחות אז לגבות כתובתה מן הגרושה ואומר רבי דשמא קטנה היתה ולא היו יכולים אז לגבות ממנה כלום ומכל מקום מחילתה מחילה כיון שהגיעה לפעוטות כדאמר בהמזקין (גיטין דף נט.) דמתנתה מתנה עוד קשה לי רב נחמן אין הפשיטה עצה למחול כתובת אמן והא אמר בפרק לא יחפור (לעיל כב: ושם) דגרמא בנזקין אסור פי' אע"ג דפטור הוא איסורא מיהא איכא וכל שכן למאן דאית ליה דינא דגרמי כמו רב נחמן דאיכא איסור יותר כשמורה לה למחול דאפילו בגרמא בנזקין שפטור לגמרי אסור וכ"ש דינא דגרמי שיש מחייבין שאסור ואומר ר"י דכיון שהיה לה הפסד לדבר שרי וגם שלא היו מפסידין כלל בדבר שמחזרת להם מה שנתנו בה ועוד ראיה מדאמר בפרק שני דקדושין (דף מז:) התקדשי לי בשטר חובי או שהיה לו מלוה ביד אחרים [ד] (וקדשה) עלייהו רבי מאיר אומר מקודשת וחכמים אומרים אינה מקודשת ומסקנא דמילתא דפליגי בדשמואל דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול מאן דאמר אינה מקודשת אית ליה דשמואל דלא סמכה דעתה כי שמא ימחול ואם צריך להחזיר כל הדמים למה ימחול ושפיר סמכה דעתה ועוד דקאמר התם בתר הכי דסמכה דעתה דלא שביק נפשה ויהיב לאחריני הוה ליה למימר שיתחייב לשלם הכל אם ימחול ומיהו יש לדחות כי שמא היה לה בושת לבוא לב"ד ולתבוע מבעלה מה שמחלה ולכך לא סמכה דעתה בכך יותר[ג] ועוד ראיה ממה דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (דף יט: ושם) גבי מלא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל וליחוש שמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה אלא עד תשרי ואזלה וזבנתה בטובת הנאה מניסן עד תשרי ומפיק ליה לשובר דכתיב בניסן ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין ואמר רבא שמע מינה איתא לדשמואל דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו כו' פי' ואם כן לא טריף שלא כדין שהרי יכולה היא למחול לבעלה[ד] ותימה למאן דאית ליה דינא דגרמי אין (ה) יטרוף שלא כדין והלא אם תמחול לבעלה יחזרו עליה הלקוחות ויגבו ממנה הכל על כן נראה שאין לריכה להחזיר להם אלא מה שנתנו בה ומיהו קשה לי מ"מ יטרוף לקוחות שלא כדין שהרי יחזרו עליה ממה שנתנו בה לכל הפחות ואומר ר"י דבדבר מועט כזה אין לחוש דאין כאן טריפה שלא כדין ועוד הוה קשיא לי דהא הוה מלי התם למיפרך מגרושה שכתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי ואזלה וזבנה לכתובה דמניסן ועד תשרי ומפיק ליה לשובר דכתיב בניסן ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין וכיון שהיא גרושה א"כ מוכרת כתובתה בדמים יקרים ואם כן הפסידה הרבה ללקוחות ומיטרף בעלה שלא כדין שהרי לא תוכל למחול מה שהפסידתם[ה] ואי הוה מוקי לה לההיא ברייתא כמאן דלא דאית ליה דינא דגרמי הוה אתי שפיר אך לא היינו יכולים עוד להביא ממנה ראיה מיהו לפי מה שפי' ר"י בפ"ק דבבא מציעא דבגרושה ליכא למיחש הכי[ו] הוה א"ש וכן הוא עיקר כמו שפי' שם דלא הוי מלי למיפרך מגרושה וא"ת מאי האי דקאמר בפ"ק דבבא מציעא (דף כ.) ש"מ איתא להא דשמואל דאמר המוכר שטר חוב כו' ניחוש דלמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי והלכה והכניסתה לבעלה שאז אינה יכולה למחול דידו כידה כדאמר בהכותב (כתובות פה:) ול"ל דמיירי שיודעין שאין לה בעל: **אלא** אינה כשל תורה בו'. מה שפירש רבינו יעקב שאין להוכיח מכאן דמכר שטר חוב [ו] חל מן התורה פירשנו לעיל בפרק המוכר את הספינה (דף עו: ד"ה קני): **שביב** מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום למימרא דסבר רב נחמן מילתא דליתא בבריא. שאינו יכול להקנות הדירה דדבר שאין בו ממש הוא ופירות הדקל דאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם: שביב

לתפלתו של כהן גדול ורבא אמר רב נחמן מתנת שכיב מרע מדרבנן בעלמא היא שמא תטרף דעתו עליו ומי אמר רב נחמן הכי והא (ח) אמר רב נחמן אע"ג דאמר שמואל [ט]א המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל [י]מודה שמואל שאם נתנו במתנת שכיב מרע דאינו יכול למוחלו אי אמרת בשלמא דאורייתא משום הכי אינו יכול למחול אלא אי אמרת דרבנן היא אמאי אינו יכול למחול [יא]אינה של תורה ועשאוה כשל תורה אמר רבא אמר רב נחמן [יב]שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו למימרא דסבר ר"נ מילתא דאיתא בבריא איתא בשכיב מרע דליתא בבריא ליתא בשכיב מרע והא אמר רבא אמר רב נחמן שכיב

לתפלתו של כהן גדול. שהיה מתפלל ביום הכפורים שתהיה שנה זו גשומה ושחונה [ויומא נג.] ועתה לפי הענין שירלה בראש השנה יתפלל ביום"כ: **מתנת שכיב מרע.** שקונה באמירה בעלמא אינה מן התורה וקרלי דלעיל עלה טובה קמ"ל שילוה לביתו בשעת מיתתו מה שיש לו לעוות הן על ידי קנין הן ע"י דבור כגון דבריס שאין לריכין קנין שאדם מודיע לבני ביתו מי חייב לו כלוס וממונו וחפליו ביד מי (ב) והיכן מונחין אלא מדרבנן בעלמא קונה גזירה שמא עד שיבאו עדים לקנות תטרף דעתו של חולה קודם שיבאו ולא יוכל להקנות ונמצאת לוותו בטלה. וקשיא לי מה בכך אם תבטל מאחר שאינו קונה באמירה תבטל ותבטל. ולישנא אחרינא מפרשינן וגרלה בעיני דלהכי תקון רבנן שיקנו דבריו באמירה שאם אין דבריו נקנין חיישינן שמא תטרף דעתו בחליו מתוך לער שהוא יודע שלא יקיימו בניו לוותו: **מי אמר רב נחמן הכי.** דמדרבנן היא ולא מדאורייתא: **המוכר שטר חוב.** שחייב לו לוה למלוה ממון ומסר לו המלוה את השטר ליד לוקח ומכרו לו וכתב לו קני לך (ג) וכל שעבודיה אי נמי כדפסקינן התם הלכתא אותיות נקנות במסירה בפרק המוכר את הספינה (לעיל עז.): **וחזר.** המוכר ומחל ללוה: **מחול.** דלא מכר לו ראשון לשני אלא כל זכות שתבא לידו ולא עדיף האי לוקח ממלוה דאתי מחמתיה דמלוה ומיהו מעותיו יחזיר לו מוכר ללוקח דהא הלכתא היא דדיינינן דינא דגרמי וזה הפסיד מעותיו כשוף שטרותיו של חבירו דקיימא לן [ג] דחייב מההוא עובדא דכפייה רפרס לרב אשי ואגבי מייה כי כשורא לגלמי: **ואפילו יורש.** של מלוה מוחל וסברא הוא דלא אליס כח של לוקח במה שנמסר לו שטר המלוה אלא לזכות בחוב הכתוב (ד) במקום המלוה או היורש אך לא נעקר שעבודו מן המלוה וקרינא ביה עבד לוה לאיש מלוה [משלי כב] ויכול למחול שעבודו: **מודה שמואל שאם נתנו.** המלוה לאיש אחר במתנת שכיב מרע וכגון שחלק כל נכסיו [ט]אי נמי על ידי קנין כדין כל מתנת שכיב מרע במקלת אי נמי בלא קנין דכיון דמסרו לו בחייו אין לך קנין גדול מזה ומיהו אם עמד חוזר אם מתנת שכיב מרע [י] במקלת הוא דפסקי' לקמן [קנא:] דאינו יכול למחול דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו ואליבא דמתנת בריא ואין היורש יכול למחול: ומשני **אינה של תורה.** אלא מדרבנן היא: **ועשאוה כשל תורה.** ומשום טירוף דעתו כדאמרן לעיל: **א"ר נחמן שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום.** שהדירה אין בה ממש להקנותה ופירות דקל נמי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכיון דמתנת בריא אפי' בקנין סודר לא קני דמילי לא מיקנו אלא א"כ הקנה לו החפץ כגון דקל לפירותיו ובית לדור מתנת שכיב מרע נמי לא קניא דמילתא דליתא בבריא ליתא בשכיב מרע שאין שכיב מרע חמור מן הבריא אלא דאמירתו במקום קנין של בריא הוא והיכא דאין קנין [יא] מועלת בבריא אמירה בשכיב מרע לא מהניא מידי הלכך אין מועיל עד שיאמר תנו בית זה לפלוני כו': **למימרא דסבר רב נחמן כו'.** לא אליס כח השכיב מרע יותר מן הבריא אלא שאמירתו קונה בקנין סודר דברי: הלותמי

ע א מיי' פ"ו מהלכות מכירה הל' יב ועיין בהשגות ומגיד משנה שמג עשין פח טוש"ע חו"מ סי' סו סעיף כג:

עא ב מיי' פ"י מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב ועיין בהשגות ומ"מ שמג שם טוש"ע חו"מ שם סעי' כז וסי' רנג סעיף כ [ובכ"מ אלפס כתובות דף קט.]:

עב ג מיי' שם הלכה ב ועיין בהכ"ל וס"ח הלכה ב שמג שם [ובכ"מ אלפס שם]:

עג ד מיי' שם פ"י הל' טו טוש"ע חו"מ סי' רנג סעיף כא:

רבינו גרשום

הלכך לא קשיין אהדדי: לתפלתו של כהן גדול. דאי חכמים ההוא יומא בידוע שכל השנה מחוממת וצריך לבקש רחמים שתהא גשומה ואי קרייר צריך לבקש רחמים שאם גשומה תהא שחונה: אמר רבא אמר רב נחמן מתנת שכיב מרע מדרבנן היא. דקניא באמירה וכל מתנה דאשכחן באורייתא בבריא מיירי. ומה שיכול ליתן למי שאינו יורש באמירה רבנן תקינו להו למיעבד כל דעותיה דאי לא מצי למיעבד שמא תטרוף דעתו עליו מחמת צער. איכא דאמרי להכי לא בעי לא קנין ולא כתיבה ולא משיכה אלא באמירה בעלמא דזימנין דמתרמי דמית בשבת ולא מצי למיעבד קנין ולא משיכה ולא כתיבה ותטרוף דעתו עליו ושכיב ולא פקיד להכי תקינו באמירה סגי: ומי אמר רב נחמן הכי. דמדרבנן הויא מתנת שכיב מרע; והאמר רב נחמן אע"ג דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר לאחר מכיר' ומחלו. לבעל חובו [מחול] דנייר בעלמא הוא דזבין ליה ומלוה ליתה בעינה דלהוצאה נתנה. אבל זוזי דיהיב לוקח בשביל שטר מהדר ליה ללוקח; אפי' יורש של מוכר מצי מחיל החוב. הואיל דיורש הוא; מודה שמואל שאם נתנו. לשטר לשום אדם שאין יורש יכול למחול דמתנה אלימא ממכר: אי אמרת בשלמא [דאורייתא] משום הכי. אלימא מתנה ממכר: אלא אי אמרת מדרבנן. אמאי אלימא מתנה ממכר. ש"מ מדאורייתא וקשיא דרב נחמן אדרב נחמן. ומשני לעולם אימא לך מדרבנן ולא מדאורייתא ומשום הכי אינו יכול למחול דעשאוה רבנן ואלמוה רבנן (כתיבתי') [מתנתו] כמדאורייתא משום גזירה שמא תטרוף דעתו עליו: לא אמר כלום. דאין זה זכיית מתנה כדאמר לקמן יטול ויזכה ויחזיק ויקנה כולן לשון מתנה הם. אבל היכא דאמר ידור ויאכל פירותיו לא עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו. והאי דאמר ידור ויאכל לאו דוקא הוא דכיון דאמר תנו לחוד קנה קאמר אלא אגב דאמר ברישא ידור ויאכל קתני סיפא נמי ידור ויאכל; למימרא דקסבר רב נחמן. דאמר ידור ויאכל אין לשון קנית מתנה היא משום דמלתא דלשון קניה הוא (דאיתא) בבריא איתיה בשכיב מרע. דבריא אמר תנו היינו לשון מתנה (היינו) ה"ג שכיב מרע אבל אמר בריא ידור לא הוי לשון מתנה וליתיה נמי בשכיב מרע; והאמר רב נחמן

מסורת הש"ס

ז) ב"ק פט. ב"מ כ. כתובות פה: פו. קדושין מח., **ב)** [כתובות פו.], **ג)** [כש"ל ממק וא"מ וגרסם ומ"מ וכו'], **ד)** [כ"ל והכ"ס], **ה)** כ"מ גורס אינו מ"ל.

גליון הש"ם

רשב"ם ד"ה מודה שמואל כו' א"נ ע"י קנין בדין כל מתנת שכ"מ במקצת. תמוה לי דא"כ הוי מתנת בריא ויכול למחול [וכן הקשה הגר"א בח"מ סי' רנג ס"ק מכ]:

הגהות הב"ח

(א) גמרא אמר רב נחמן אע"ג. נ"ב ג' רשב"ם ס"ל נחמן אמר שמואל כו' ומדדה שמואל כו' אבל בתוס' בפרק הספינה גורסין אע"ג כו' ע"ש סוף דף ע"ו: **(ב)** רשב"ם ד"ה מתנת וכו' ביד מי הן והיכן וכו' ולישנא אחרינא מפרשינן וכו' שיקנו דבריו באמירה. נ"ב וכך מפורש לקמן בדף קנ"ו ע"ב דקאמר ולא לוה לדברי ר"א אלא שמא תטרוף דעתו עליו: **(ג)** ד"ה המוכר כו' קני לך איהו וכל: **(ד)** ד"ה ואפי' כו' הכתוב בו במקום: **(ה)** ד"ה מודה שמואל וכו' אם מתנת שכיב מרע בכולה הוא כדפסקינן: **(ו)** ד"ה א"ל נחמן וכו' דאין קנין מועיל בבריא אמירה כשכיב מרע נמי לא מהניא: **(ז)** תוס' ד"ה המוכר וכו' דאי אמר מחלה לה לגבי בעל ליכא פסידא ומוקי לה כר"מ: **(ח)** **בא"ד** ותימה למאן וכו' אין לא אם תמחל לבעלה יטרוף וכו' דמכל מקום:

מוסף רש"י

וחזר ומחלו. המוכר שהוא מלוה ממלו ללוה, מחול. דאמר ליה לוה ללוקח לא בעל בבריס לידי את (כתובות פה:). ואפילו יורש. של מלוה, מוחל. שהלוה לא נתחייב ללוקח כלום אלא מתמת המוכר, והרי ממלו אללו (קדושין מח.).

מוסף תוספות

א. ונמצא שמרווחת הרבה. תוס' כתובות פו. **ב.** דמשמע דחייב לשלם כל הכתוב בשטר. שם. **ג.** כי אינה רוצה להתקדש לו ותהא צריכה לתובעו לדין אם ימחול. תוס' הרא"ש ב"מ כ. ד. והשתא מהימנא להחזיר השובר במגו דאי בעיא מחלה. שם. **ה.** דאם היתה מוחלת היתה צריכה לשלם ללקוחות כל מה שהכתובה שוה עכשיו שהיא גרושה ועומדת לגבות. שם. **ו.** [ד]כשיוציא הבעל שוברו שקדם, היא צריכה לשלם ולא תרויח כלום בקנוניא. תוס' ב"מ כ.